

יסודות קרבן פסח

שיעור שביעי

מינוי על הפסח

מקורות

- א. שמות פרק יב פס' ג-ד, כא
- ב. גמ' פסחים פט. "מתני'... שיזרק הדם"; משנה צא.
- ג. גמ' פסחים סא. "דת"ר במכסת... עליו לעכב"
- ד. משנה פסחים פז; גמ' פסחים פח. "יתום ששחטו... לבית מ"מ"; גמ' נדרים לו. "אלא מעתה יביא אדם פסח... לזרזן במצות"; רש"י פסחים פח. ד"ה שה לבית; תוס' שם, ד"ה שה
- ה. גמ' פסחים פט. "ת"ר הממנה אחרים... שבידו חולין"; תוס' שם, ד"ה וזה
- ו. ירושלמי פסחים פ"ח ה"ד
- ז. מקדש דוד קונטרס מענייני קדשים סי' ה
- ח. חידושי הגרי"ז הל' קרבן פסח ד"ה פסחים; אבי עזרי הל' מעילה פ"ד ה"ח

ירושלמי פסחים פ"ח ה"ד

רב חונא אמר: הפריש פסחו ואמר על מנת שלא יימנה אחר עמי אין אחר נמנה עמו, הפרישו סתם כל מה שיבואו מינוייו הם. רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא: מתניתא אמרה כן, 'ואם ימעט הבית - מלמד שהן מתמעטין והולכין, בלבד שיהא שם אחד מבני חבורה הראשונה ואחד מבני חבורה השנייה, דברי ר' יודה. ר' יוסה אומר: בין מן הראשונה בין מן השנייה, בלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהיא. אין תימר כל מה שיבואו מינוייו הן, הן בני חבורה הראשונה הן בני חבורה השנייה. מה נפק מביניהן, הפריש פסחו ומשך ידו ונמנה אחר עמו, על דעתיה דרב חונה כשר על דעתיה דרב זעירא פסול. על דעתיה דרב חונה הקדש יחיד הוא והקדש יחיד עושה תמורה, על דעתיה דר' זעירא הקדש שותפין הוא ואין הקדש שותפין עושה תמורה. נמנו עליו מאה בני אדם כאחת, רב חונה אמר: יש כזית לכל אחד ואחד כשר ואם לאו פסול. אמר ר' זעירא: מקום שיש כזית לכל אחד ואחד מהם כשר ואם לאו פסול. ותני כן, נמנו עליו וחזרו ונמנו עליו עד מקום שיש כזית לכל אחד ואחד מהם כשר ואם לאו פסול.

מקדש דוד קונטרס בענייני קדשים סי' ד

הנה בפסח יש חידוש מה שאין כן בשאר קרבנות, שיכול למנות אחרים על פסחו שהפריש כבר ויכולים להתכפר בו אף שלא היתה הפרשה מתחילה לחובתם, ונראה מזה דפסח שאני משאר קרבנות חובה דלא בעינן בפסח הפרשה לחובתו... ובעיקר אי פסח טעון הפרשה לחובתו נראה דתלוי בפלוגתא בהירושלמי פסחים (פ"ח ה"ד) דרב הונא ס"ל דמה שממנה אח"כ אחרים על פסחו הוא משום דבשעת הפרשה אפרשיה לכל מי שיתמנה עליו אח"כ, וזעירי סבר התם דהמינוי הוא אח"כ, א"כ לר"ה בממנה אחרים על פסחו איכא הפרשה לחובתו דהמינוי הוא למפרע, אבל לזעירי דהמינוי הוא אח"כ ע"כ א"צ הפרשה לחובתו. והנה בירושלמי שם מיייתנן ראייה לזעירי דהמינוי הוא אח"כ מההיא דפסחים (צ"ט א) דלר"י בעינן שישאר על הפסח אחד מבני חבורה הראשונה ואי המינוי חל למפרע א"כ הכל כבני חבורה הראשונה, וכן מההיא דפסחים (ע"ח ב) דנמנו וחזרו ונמנו אם אין לכולן כזית דהראשונים יצאו והשניים לא יצאו ולר"ה כולן שוין ע"ש.

חידושי הגרי"ז הל' קרבן פסח ד"ה פסחים

זבחים דף נ"ו ואינו נאכל אלא למנויו, ובפירוש"י שם ז"ל: 'למנויו – שנמנו בדמי לקיחתו, דכתיב לפי אכלו תכוסו', עכ"ל. נראה הביאור בדברי רש"י, דר"ל דעיקר הדין של מנויים האמור בפסח הוא שיהא לו חלק בהקרבן בקניין ממון, שיהא שלו לאכילת בשר, וזהו שכתב שנמנו בדמי לקיחתו, דהיינו שיהא שלו בקניין ממון. והרי מצינו בשאר קרבנות דהניזק אוכל בשר ומתכפר מביא לחם, בב"ק דף י"ג יעו"ש, דהיינו דהקרבן בעצמותו הוחלט לניזק על ידי הדין יוחלט השור, ובודאי שהוא של הניזק גם מחיים, דהרי הדין דיוחלט השור הוא חל תיכף בשעת נגיחה, ואם כן הא נמצא דהשור בעצמו בקניין ממוני' הוא של ניזק, ומכל מקום לענין כפרה המזיק הוא בעליו ומשום הכי מביא לחם, משום דלחם חיובא דבעלים הוא כמבואר שם, והיינו משום דבשאר קרבנות איכא רק דינו שיהא שלו לכפרה, ובפסח מלבד הדין בעלים של כפרה בעינן ג"כ שיהא שלו בקניין ממון, שיהא הוא הבעלים שלו לענין אכילה, וזהו הדין של 'תכוסו'. ועיין בקידושין דף מ"ב, דמהך קרא ד'איש לפי אכלו תכוסו' גמרינן לענין זכיה דאיש זוכה ואין הקטן זוכה, הרי להדיא דבהך קרא דתכוסו נאמר גם דיני זכיה של קניין ממון, וכן מבואר במכילתא דמהך קרא ד'משכו וקחו לכם' וגו' האמור גבי פסח, 'לפינן דבהמה דקה נקנית במשיכה, והיינו משום דבעיקר הדין של מינוי האמור בפסח נאמר בזה שיהא שלו גם לענין ממוני', שיוכל לאכול ממנו, ולא רק שיהא בעליו לענין כפרה.

אבי עזרי הל' מעילה פ"ד ה"ח

דהרי הגמרא מקשה על הברייתא דתני הממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו מעות שבידו חולין, והרי הפריש מעות לפסחו היאך הקדש חל על הקדש, והיאך יצאו המעות לחולין, והיינו אף שיש דין מינוי בפסח, ונמנין עד שישחט כמבואר למעלה מזה בדף פ"ט א' ובעוד כמה משניות, מ"מ אין מינוי מגדר קניין שהוא זוכה בדיני הממונות בפסח של חבירו, שהדמים יהיו נחשבין לתמורה שעל ידי זה יצאו מקדושתן, אלא דין מינוי הוא חידוש בקרא שיכול להתמנות על פסח של חבירו, ואין הדמים שנותן המנוי עבור זה, וע"כ אין יוצאין הדמים מקדושתן. וזה דלא כמו שכתוב בספר חידושי מרן רי"ז בהלכות קרבן פסח שדין מינוי הוא שהוא בעלים בדיני הממונות, ולא כשאר קרבנות שמקדיש משלו על חבירו שיתכפר ביה, שהבעלים בדיני הממונות הוא מי שהקרבן שלו, אלא שהשני הוא המתכפר, וכן מצינו שניזק אוכל בשר ובעלים מתכפרים, אבל כאן בפסח המנוי הוא הבעלים בדיני הממונות, ע"ש. וזה נסתר מהסוגי' דפסחים הנ"ל, דאי כן נימא שזוכה הוא בהפסח של השני בדיני הממונות והדמים הם תמורת זה בדין שיצאו הממון מקדושתן, שהרי הפריש מעות לפסחו ויש לו פסח תמורת המעות, ובהכרח שמינוי הוא דין מחודש להתמנות על פסח חבירו, ואין הדמים תמורתו [וכן ממה שהאדון הוא הממנה את עבדו הכנעני על פסחו, ולמ"ד שיש בראשון חובה, גם העבד חייב הוא בפסח, ואיך מזכה אותו חלקו, ואיך העבד יכול לזכות מהאדון כלל, ועל כרחך שאין מינוי קניין בדיני ממונות, וזה ברור], ושפיר מקשה הגמרא היאך הקדש חל על הקדש.

בפריש"ת "החודש הזה לכם" נאמר:

דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה, ויקחו להם איש שיהא לבית אבתו שיהא לביתו. ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפש, איש לפי אכלו תכסו על השנה. [שמות יב, ג-ד]

פסוקים אלו פותחים את הציווי על קרבן פסח, ומהם משתמע כי הפסח ביסודו הוא "זבח משפחה" – כל בית לוקח שיהא לפסח¹. עם זאת, אין חובה על כל משפחה להביא פסח נפרד, ומשפחות שונות יכולות להצטרף לפסח אחד.

חז"ל לומדים מהכתוב "במכסת נפשות" כי יש להימנות על הפסח לפני שחיטתו, ופסח שנשחט שלא למנויו פסול:

במכסת – מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו. יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצוה וכשר? תלמוד לומר 'במכסת תכסו' – הכתוב שנה עליו לעכב. [פסחים סא.]

¹ המונח 'משפחה' בהקשר לפסח מפורש בהמשך הפרשייה [יב, כא]: "...משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח". נדון בכך בסוף דבריניו.

כמו כן, במשנה מבואר כי ניתן להימנות על פסח ולהצטרף לחבורה קיימת, וכן ניתן למשוך את ידיו ממנו ולהימנות על פסח אחר:

נימנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. רבי שמעון אומר: עד שיזרוק עליו את הדם.

[משנה פסחים פט.]

בדין זה, כי ניתן להצטרף לחבורה קיימת וכן ניתן למשוך את ידיו ולהצטרף לפסח אחר, יש חידוש גדול. בכל הקרבנות לפני ההקרבה יש להקדיש את הקרבן. במעשה זה בעל הבהמה מייעד את הבהמה לקרבן מסוים בעבורו או בעבור אדם אחר. ההקדשה מגדירה את זהותו של הקרבן, וזהות אינה ניתנת להפקעה – הקרבן קרב עבורו, ומחשבת 'שינוי בעלים' פוגמת בקרבן. בפסח, לעומת זאת – כמבואר במשנה דלעיל – המינוי על הפסח ניתן לשינוי: ניתן להצטרף לפסח שכבר נמנו עליו, וכן ניתן למשוך את ידיו מפסח שנמנה עליו ולהימנות על פסח אחר.

חילוק זה בין מינוי על הפסח להקדשת הקרבן מפורש בברייתא:

הממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו מעות שבידו חולין, והמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום ומעות כל שהן יפלו לנדבה.

[פסחים פט:]

מכך משתמע כי מינוי והקדשה הם שני מושגים שונים: הקדשה מגדירה את זהותו של הקרבן, וזהות זו אינה ניתנת לשינוי; מינוי, לעומת זאת, מגדיר למי שייך הקרבן, והגדרה זו ניתנת להשתנות עד שעת השחיטה.

האחרונים נחלקו בגדר המינוי על הפסח. הגר"ז טוען כי המינוי הוא בעלות על חלק בקרבן:

דעיקר הדין של מנויים האמור בפסח הוא שיהא לו חלק בהקרבן בקניין ממון, שיהא שלו לאכילת בשר.

[גר"ז הל' קרבן פסח ד"ה זבחים]

האבי עזרי חולק וסובר כי המינוי אינו יוצר בעלות ממונית בבשר הקרבן, אלא זהו מושג מיוחד הקיים לגבי קרבן פסח:

אין מינוי מגדר קניין שהוא זוכה בדיני הממונות בפסח של חבירו, שהדמים יהיו נחשבין לתמורה שעל ידי זה יצאו מקדושתן, אלא דין מינוי הוא חידוש בקרא שיכול להתמנות על פסח של חבירו.

[אבי עזרי הל' מעילה פ"ד ה"ח]

דין זה, כי ניתן להימנות על הפסח לאחר הקדשתו, מעורר תמיהה: כיצד הנמנה על הפסח לאחר הקדשתו יוצא בו ידי חובה, והרי בכל הקרבנות קיימת דרישה שהקרבן יוקדש מלכתחילה עבור המקריבו?

תוס' מעלים תמיהה זו:

ואם תאמר, אפילו אי הוו מעות חולין מעיקרא, מכל מקום איך יכול למנות אחרים אחר שהקדישו.

[תוס' שם, ד"ה וזה]

תוס' מתרצים:

ויש לומר, דאף על גב דלא משייר ביה מידי, על דעת כן מקדישו שיצאו כל אשר ימנה עליו, דקרא כתיב 'ולקח הוא ושכנו', וכתוב ביה 'תכוסו', משמע דבכל עניין, אפילו הקדישו, כבר משום דדעת האדם כן.

[שם]

קושיית תוס' מבוססת על ההנחה כי גם בקרבן פסח יש חובה שהפסח יוקדש בעבור היוצא בו ידי חובה. על בסיס הנחה זו מקשים תוס', כיצד ניתן להתמנות על הפסח לאחר הקדשתו. על כך מתרצים תוס', כי בפסח ניתן להתמנות לאחר ההקדשה, הואיל ו"על דעת כן מקדישו"².

² החזון איש [מועד סי' קכד לדף פ"ט ב' ס"ק א] כותב על דברי התוס': "אבל צריך עיון, דלדבריהם צריך לחול שם הבעלים בשעת הקדש, וכשממנה אחר כך אמרינן הוברר דלמפרע הוקדש לו, ולמאן דאמר אין ברירה מאי איכא למימר. ומה שנראה בכוננתם הוא, דכיון דגלי קרא דיכול למנות אחר הקדשו אמרינן דחידשה לן תורה בפסח שיכול להקדיש פסחו

המקדש דוד מציע דרך שונה ביישוב תמיהת תוס'. לדבריו, ההלכה כי ניתן לצאת ידי חובה רק בקרבן שהוקדש בעבורו אינה קיימת בפסח:

הנה בפסח יש חידוש מה שאין כן בשאר קרבנות, שיכול למנות אחרים על פסחו שהפריש כבר ויכולים להתכפר בו אף שלא היתה הפרשה מתחילה לחובתם. ונראה מזה דפסח שאני משאר קרבנות חובה דלא בעינן בפסח הפרשה לחובתו.

[מקדש דוד קונטרס מענייני קדשים סי' ה']

המקדש דוד מגדיר, כי פסח שונה משאר הקרבנות – "דלא בעינן בפסח הפרשה לחובתו". המקדש דוד אינו מבאר את טעם החילוק בין פסח לשאר הקרבנות, נראה כי החילוק בין פסח לשאר הקרבנות בעניין זה נובע ממהותם השונה. רוב הקרבנות באים לשם ריצוי וכפרה, ולכן הם צריכים להיות מוקדשים בעבור 'המתכפר' כדי שייחשבו לקרבנו וירצו עליו. פסח, לעומת זאת, בא לשם אכילה, ולכן די שבשעת השחיטה האדם יהיה מנוי עליו.³

נמצא, כי ישנן שתי דרכים להבין את היחס בין המינוי על הפסח להקדשת הקרבן: האם הפסח הוקדש עבור חלק מהאנשים ואף על פי כן אנשים נוספים יכולים להימנות עליו עד שעת השחיטה, או שגם בפסח יש צורך שהקרבן יוקדש עבור היוצא בו ידי חובה, אלא שמלכתחילה הפסח הוקדש עבור מי שיתמנה עליו.

הבנות אלו שנויות במחלוקת אמוראי הירושלמי⁴:

רב חונא אמר: הפריש פסחו ואמר על מנת שלא יימנה אחר עמי – אין אחר נמנה עמו, הפרישו סתם – כל מה שיבואו מינויו הם. רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא: מתניתא אמרה כן, 'ואם ימעט הבית – מלמד שהן מתמעטין והולכין, בלבד שיהא שם אחד מבני חבורה הראשונה ואחד מבני חבורה השנייה, דברי ר' יודה. ר' יוסה אומר: בין מן הראשונה בין מן השנייה, בלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא'. אין תימר כל מה שיבואו מינויו, הן הן בני חבורה הראשון הן בני חבורה השנייה. [ירושלמי פסחים פ"ח ה"ד]

רב חונא סובר כי ניתן להימנות על הפסח רק אם הפרישו סתם, אך לא אם אמר בשעת הפרשת "על מנת שלא יימנה אחר עמי". מדבריו עולה כשיטת תוס' דלעיל, כי גם בפסח יש צורך שההקדשה תיעשה בעבור היוצאים בו ידי חובה, אלא שאנו רואים את ההקדשה כנעשית בעבור כל מי שיתמנה עליו. רבי זעירא חולק וסובר כי צורך בכך. הפסח הוקדש בעבור 'בני החבורה הראשונה' בלבד, ואף על פי כן יכולים אנשים נוספים להימנות עליו ולצאת בו ידי חובה.⁵

דברים אלו אמורים בגדר המינוי וביחס בין המינוי לבין הקדשת הקרבן. בנוסף לכך ישנם שני דיונים נוספים שנעמוד עליהם בקצרה.

דיון אחד הוא, האם הבאת הפסח בחבורה, כאשר אנשים שונים נמנים על הקרבן, היא חובה או אפשרות. הדבר שנוי במחלוקת תנאים האם אדם יחידי יכול להביא פסח לבדו:

אין שוחטין את הפסח על היחיד, דברי רבי יהודה. ורבי יוסי מתיר. [משנה פסחים צא.]

דיון זה קשור להגדרת מהותו של הפסח. נראה כי לשיטת רבי יוסי הפסח הוא קרבן יחיד המוטל על כל אחד בפני עצמו, אלא שהתורה אפשרה למספר אנשים להצטרף ולהביא פסח אחד. לעומת זאת, לפי רבי יהודה, הפסח במהותו הוא קרבן החבורה, ולכן אדם יחידי אינו יכול להביא פסח לבדו.

ולברר אחר כך בעליו". [ועי' מכילתא דרשב"י [יב, ד"ה במכסת] הלומד דין זה מדרשה: "במכסת תכסו – מלמד שנמנין וממנין" וכו'].

³ ניתן לחלק באופן קיצוני יותר, כי בפסח כלל אין מצות הקרבה אלא מצות שחיטה ואכילה. בשל כך, אדם יוצא ידי פסח גם כאשר הקרבן לא הוקדש למענו ולכן אינו נחשב לקרבנו, די שהוא יהיה מנוי עליו.

⁴ עמד על כך המקדש דוד [שם].

⁵ הירושלמי מביא שלוש נפקא מינות בין השיטות:

- א. לגבי פסח שמקדישו משך את ידו ממנו, האם כשר.
- ב. לגבי פסח שהקדישו ולאחר מכן התמנה עליו אחר, האם הוא קרבן יחיד או קרבן שותפין.
- ג. לגבי פסח שנמנו עליו מאה עד שאין כזית לכל אחד, האם פסול או שהראשונים יוצאים בו ידי חובה.

דיון נוסף הוא שאלת הגדרתו של הפסח כ"זבח משפחה". כאמור, התורה מציגה את הפסח כ"שה לבית אבות שה לבית". עם זאת, כפי שהובא לעיל, מפורש בדברי חז"ל כי אין חובה להביא את הפסח במסגרת משפחתית, אלא ניתן להביאו בכל חבורה הנמנית עליו. לפי זה יש לעיין האם להלכה יש משמעות למסגרת המשפחתית בקרבן פסח.

לכאורה שאלה זו תלויה במחלוקת הסוגיות. המשנה אומרת:

[משנה פסחים פז] יתום ששחטו עליו אפטרופסין יאכל במקום שהוא רוצה.

הגמ' אומרת על משנה זו:

[פסחים פח.] שמעת מינה יש ברירה. אמר רבי זירא: 'שה לבית' מכל מקום.

מבאר רש"י:

שה לבית – איש בעל הבית יקחנו לכל בני ביתו, ואין צריך דעתן. [שם, ד"ה שה לבית]

בדברי רבי זירא מבואר שבעל הבית יכול למנות את בני ביתו על פסחו גם ללא דעתם. מכך עולה כי היחידה הבסיסית המביאה את הפסח היא הבית, ואין צורך שכל בני הבית יימנו על הפסח.⁶

לעומת זאת, הגמ' בנדרים אומרת:

אלא מעתה יביא אדם פסח על חבירו, שכן אדם מביא על בניו ועל בנותיו הקטנים. אלמה אמר ר' אלעזר: הפריש פסח על חבירו לא עשה כלום. אמר רבי זירא: שה לבית אבות לאו דאורייתא. [נדרים לו.]

מסוגיה זו עולה כי כעיקרון יש חובה שכל אחד – ובכלל זה כל אחד מבני הבית – יהיה מנוי על הקרבן, ואף על פי כן מותר להאכיל את בניו הקטנים את הפסח, למרות שאינם מנויים עליו.⁷ מכך עולה כי הפסח ביסודו אינו "זבח משפחה", והוא קרבנם של המנויים עליו, ולכן יש צורך לבאר מדוע מותר להאכיל את בניו הקטנים מבשר הפסח, על אף שאינם מנויים עליו.

לסיכום: התורה לימדה כי יש להימנות על הפסח והפסח אינו נאכל אלא למנוייו. גדר המינוי שנוי במחלוקת אחרונים, האם זו בעלות ממונית בבשר הקרבן או מעשה צירוף לחבורת הפסח.

מבואר במשנה כי ניתן להימנות על הפסח גם לאחר הקדשתו. דין זה אינו קיים בשאר הקרבנות, שאינם ניתנים לשינוי לאחר הקדשתם. החילוק ניתן להתבאר בשני אופנים: או שמלכתחילה הפסח הוקדש למי שיימנה עליו, או שבפסח אין צורך שהפסח יוקדש לשם כל בני החבורה. הבנות אלו שנויות במחלוקת בירושלמי, ומתוס' עולה כהבנה הראשונה.

התנאים נחלקו האם המינוי הוא חובה או אפשרות. כמו כן, מהסוגיות עולה מחלוקת בשאלה האם הפסח ביסודו הוא "זבח משפחה", ולכן ראש המשפחה מביא פסח בעבור בניו הקטנים על אף שאינם מנויים לו, או שהפסח ביסודו הוא קרבן בני החבורה המנויים עליו, וכעיקרון כל אחד מבני החבורה צריך להימנות על הפסח.

בעזרת ה' בשיעור הבא נעסוק בזמן שחיטת הפסח.

לתגובות ולהערות: שלמה ליפשיץ

lshlomo26@gmail.com

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רחל בת יצחק וולטרס ז"ל

ולעילוי נשמת אברהם בן צבי פייר ז"ל

⁶ אמנם, תוס' [שם, ד"ה א"ר זירא] מבארים סוגיה זו על פי סוגיית הגמ' בנדרים. וע"ע חידושי רבנו חיים הלוי [הל' קרבן פסח פ"ה ה"ז] המקשה על שיטת תוס' ומבאר את היחס בין הסוגיות באופן אחר, ואכמ"ל.

⁷ עי' תוס' [פסחים פח. ד"ה שה; נדרים שם ד"ה יביא] ור"ן [נדרים שם, ד"ה א"ר זירא] החלוקים בטעם הדבר.